

De adolescenten-maatschappij

De crisis waarmee de westerse mensheid sinds ongeveer 2007 geconfronteerd wordt, lijkt nog niet tot een keerpunt te komen. Werkloosheid, torenhoge schulden, overgewicht, privacyschending, verslaving, milieuvraagstukken, armoede, uitbuiting van zwakkeren, de graaicultuur... Steeds komt er een nieuwe moeilijk beheersbare, grensoverschrijdende menselijke 'makke' aan het licht. Voor opvoeders, ouders, leraren, begeleiders van pubers en adolescenten komt de realiteit van deze sociale, economische en maatschappelijke crisis steeds dichterbij. Zij roept vragen op als: Wat is de zin van studie met zo'n grote, nog groeiende werkloosheid? Volg ik bij een studie mijn voorkeur en passie of kies ik voor een studie met 'baangarantie'? Of: Hoe ga ik zelf om met mijn lichaam, mijzelf, mijn medemens, met de aarde, met eigendom, geld en macht?

Guido S. Smeding

De welvaart die we kenden in de voorbije decennia, lijkt voor de toekomst van onze kinderen beslist geen vanzelfsprekendheid meer. Dat is confronterend omdat wij in de (westerse) wereld gewend zijn geraakt aan een speelse leefstijl met langdurende, ongekende mogelijkheden voor ontplooiing, een maakbare wereld, met als credo: 'The sky is the limit'.

Deze maatschappijvorm die zich kenmerkt door het uitstellen van de 'traditionele volwassenheid', beschrijft Bly (1996) als 'de adolescenten-maatschappij'.

De actualiteit met haar crisisverschijnselen laat zien dat er een grens is aan 'de maakbare wereld'. Dit stelt menig opvoeder voor vragen, die een appèl doen aan moed, vertrouwen, ik-kracht en volwassenwording. Ouders van

jonge kinderen zoeken naar een juiste houding bij het omgaan met grenzen. Velen zien op tegen de puberteit van hun kinderen. Blijft mijn kind wel gemotiveerd om te leren, gaat hij/zij niet aan de drugs, hoe geef ik grenzen aan en blijft het toch gezellig in huis? Wat is er nodig om een gezonde puber in huis te hebben?

Wat is adolescentie?

Adolescentie is de overgangsfase van de jeugd naar de (volledige) volwassenheid. Adolescent komt van het Latijnse werkwoord *adolescere* dat 'opgroeien' betekent. Emotioneel is een adolescent nog niet volgroeid, fysiek ten dele, waardoor de jonge mens geslachtsrijp is en biologisch gezien in staat om zelf ouder en opvoeder te worden.

Per cultuur verschilt de definitie van het begrip adolescent en de periode die deze levensfase beslaat. In Nederland zien we een kind van 12 tot 18 jaar doorgaans als puber en van 18 tot midden twintig als adolescent. De adolescentie houdt volgens bepaalde theorieën op als de jongvolwassene een baan, relatie en/of gezin heeft.

De adolescentie kenmerkt zich vaak door een functionele ontevredenheid. Er is een onbestemd verlangen naar 'iets', wat een gevoel van leegte kan geven. De vraag is hoe de adolescent heden ten dage omgaat met deze ervaring van ontevredenheid en leegte.

De huidige westerse samenleving kenmerkt zich al tientallen jaren door een hoog levenstempo met een steeds grotere hoeveelheid informatie, kennis en prikkels. De wereld van de adolescent kan tegenwoordig '24 x 7' gevuld worden, onder andere in contacten met leeftijdgenoten middels communicatiemiddelen: smartphones, tablets, social media, of games. Waarschijnlijk zal het appèl van de (functionele) innerlijke leegte en de bijbehorende gevoelens van onvrede weinig tot z'n recht komen, wanneer er sprake is van zoveel 'vulling'. Een volgende vraag

Blijft mijn kind wel gemotiveerd om te leren, gaat hij/zij niet aan de drugs, hoe geef ik grenzen aan en blijft het toch gezellig in huis?

Het geesteswetenschappelijke (antroposofische) mensbeeld geeft bij deze periode (ongeveer 21-28 jaar) aan hoe de jonge mens de 'gewaarwordingsziel' ontwikkelt, met als kernvraag: Hoe beleef ik de wereld én mijzelf?

is wat dit met de jonge mens doet.

"Adolescenten voelen zich soms sterker verbonden met generatiegenoten elders dan met gezinsleden in de kamer ernaast." (Bly 1996)

De adolescent maakt zich los van de ouders en de gewoontevorming van het ouderlijk huis, op zoek naar een eigen identiteit, waarbij de invloed van leeftijdgenoten ('peergroups') erg groot is. Er is een natuurlijke vorm van antipathie/afzetten die bij het individuatieproces hoort. Het loslaten van het bekende thuis en de oude gewoonten geeft ruimte voor de groeiende eigenheid, maar draagt eveneens bij aan het ervaren van leemte. De ontwikkelingsfase rond 21 jaar, de vierde 7-jarige fase, daagt bij uitstek 'het eigen ik' uit om in de ontmoeting met zijn omgeving de aangewezen vulling in deze leemte te verzorgen. Het geesteswetenschappelijke (antroposofische) mensbeeld geeft bij deze periode (ongeveer 21-28 jaar) aan hoe de jonge mens de 'gewaarwordingsziel' ontwikkelt, met als kernvraag: Hoe beleef ik de wereld én mijzelf?

Hoe een adolescent omgaat met deze levensfase, wordt in beginsel bepaald door de ervaring in de eerste levensjaren. Bij een gezonde ontwikkeling vormt zich in de ontmoeting met de omgeving middels de lichaamsgerichte zintuigen een fundament in lichaam en psyche. In deze basis kan de adolescent het aanknopingspunt vinden bij het doorleven en gaan vullen van die innerlijke leegte, door vanuit zijn (rond het 21e jaar) vrijgekomen individuele ik de wereld en zijn ervaringen daaraan te doorleven. De actualiteit roept echter de vragen op: wordt het ik van de adolescent nog wel in dezelfde mate uitgedaagd als in voorgaande decennia? Hoe is het in kwalitatief opzicht gesteld met het ik in de jonge mens?

Bly beschrijft in zijn boek het vraagstuk van een verlengde adolescentieperiode. Dit beschouwt hij als een

belangrijke oorzaak van veel westerse maatschappelijke vraagstukken: "De kern van de problemen van onze samenleving ligt in de periode van het kind-zijn, maar om te kunnen veranderen moeten we naar de volwassenen kijken, die, als zij echt volwassen zijn, goed de kinderen opvoeden." Hiermee stelt hij dat de ontwikkeling van de mens afhankelijk is van een generationeel proces: de jongere ontwikkelt zich aan het voorbeeld van de volwassenen. Door nabootsing in de opvoeding vormt zich in het jonge kind de basis voor het proces van de puberteit en adolescentie als een weg van rijping naar volwassenheid. Maar wat gebeurt er in brede maatschappelijke zin wanneer, zoals Bly stelt, ouders van jonge kinderen feitelijk nog in een 'verlengde adolescentie'-periode zijn? En waar vindt dit zijn oorzaak?

Wat is volwassenheid?

Volwassenheid kenmerkt zich in grote lijnen door een zekere objectiviteit en overzicht waarmee je de realiteit of feiten kunt waarnemen, zonder te veel of te weinig betrokken te raken. Je herkent verantwoordelijkheid, hebt reflectief vermogen en realiteitszin.

De volwassene is idealiter als mens zelfstandig op de verschillende levensgebieden en kan vanuit een eigen standpunt in vrijheid met anderen samenleven en samenwerken én is hiertoe ook bereid. Hij/zij realiseert zich dat de ander nodig is om het eigen levensdoel te realiseren en vice versa dat de ander ons nodig heeft. De volwassene is in staat zich een beeld te vormen van drijfveren, gedachten en gevoelens van de ander en ook van hoe hij/zij op de ander over kan komen (de zogenaamde 'Theory of Mind'), waardoor je 'in het sociale' adequaat kunt functioneren.

"Om volwassen te worden, is rust en vrije tijd nodig. Mensen die haast hebben, kunnen rijpen noch rotten: ze zijn geconserveerd in een permanente onvolwassenheid," aldus Bly. Volwassenheid lijkt in psychisch opzicht niet zo zeer een punt dat bereikt wordt, maar meer een proces, dat zich al verder verdiepend over verschillende levensfasen uit kan strekken. Maar welk fundament is nodig om dit proces van rijping gezond in te kunnen gaan en wat is de invloed van de huidige, door digitale techniek gedomineerde context, die maatschappelijke ontwikkelingen in een ongekende stroomversnelling heeft gebracht? Het lijkt erop dat de mensheid in veel opzichten een tovenaarsleerling is, die, zich verheugend in alle magische nieuwigheden, processen in gang zet die hij niet kan overzien, maar die hem door hun impact overspoelen.

Mensheidsontwikkeling

De ons nu bekende rijpingsfasen in de menswording zijn niet van alle tijden. De mensheid maakt een ontwikkeling

door, net zoals ieder nieuw geboren mens een eigen ontwikkelingsweg kent. Vanuit antroposofisch standpunt zijn de verschillende stadia die de mens als vrucht doorloopt, met name de fase in de baarmoeder, een gecomprimeerde afspiegeling van de stadia van de gehele fysieke mensheidsontwikkeling. Met ons alledaagse bewustzijn is het lastig ons een voorstelling te maken van het wonder en de grootsheid van deze ontwikkelingsgang.

Aan de ontwikkeling van het ik en het zieleleven (de psyche) van de mens kunnen we een soortgelijke ontwikkeling aflezen, die echter veel minder fysiek, maar vooral in gedrag en beleving te herkennen is.

Vooraf het geïndividualiseerde ik is voor de mens het meest nieuwe instrument om in het leven op aarde mee te leven en werken. Vanaf begin 15e eeuw is het menselijk ik steeds meer een eigen eenheid geworden, met een eigen belevings sfeer. De antroposofie spreekt hierbij over de fase van het ontwikkelen van de bewustzijnsziel. Om tot eigenheid te kunnen komen en daarmee een afgerond ego (= 'het idee van een eigen ik') te ontwikkelen, was een zeker afsluiten van de geestelijke wereld noodzakelijk. Anders zouden we ons te veel deel van de goddelijke eenheid blijven voelen en ons niet als individu kunnen ontwikkelen.

De wereld van het jonge kind

In overeenstemming met bij wat de antroposofie naar voren brengt, stelt ook de reguliere psychologie dat zich in de eerste levensjaren het psychische fundament voor ons verdere leven vormt. We kunnen er dus van uitgaan dat de grondslag van een gezonde reactie van de adolescent op de uitdagingen van de huidige tijd, zich in (ongeveer) de eerste zeven levensjaren vormt. Maar wat doet de huidige wereld met het jonge kind en zijn/haar ouders als belangrijkste 'ankerpunt' en voorbeeld? Wat hebben zij vanuit het standpunt van een gezonde zieleontwikkeling nodig?

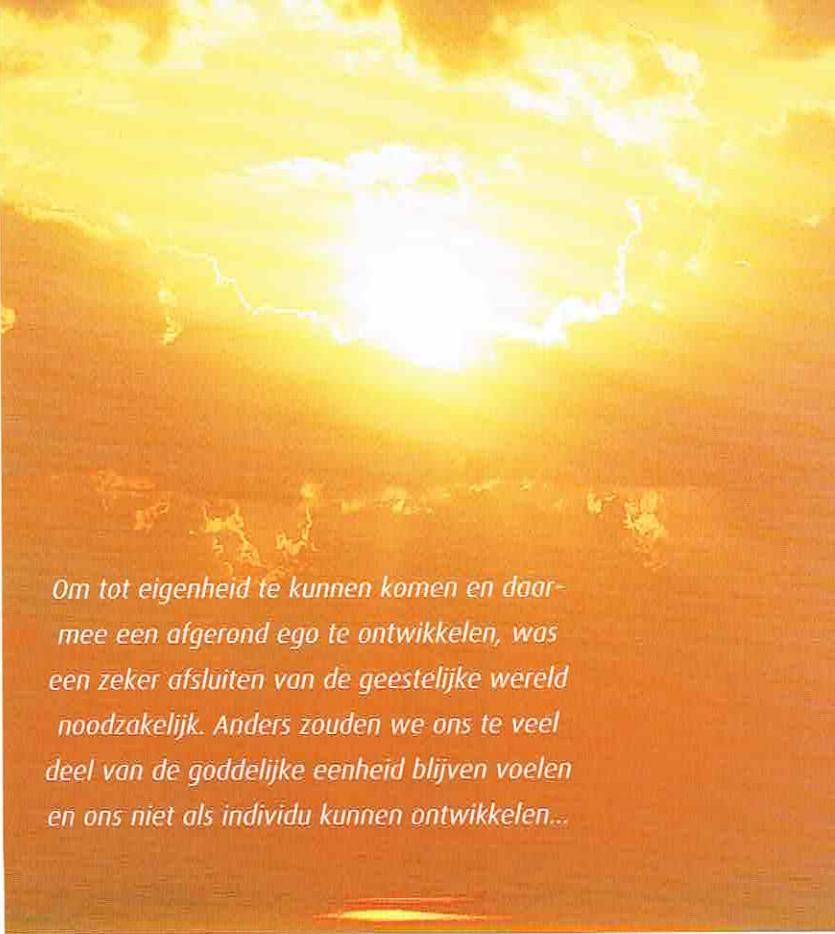
Wij zitten nu in de beginfase van het tijdperk van de bewustzijnsziel. Die ontplooit zich juist door de ervaringen van onze ziel (astraallichaam) aan de fysieke realiteit, waarbij ons eigen lichaam de meest nabije component is. De mens leert vanuit zijn ik de eigen zielekrachten kennen, gebruiken en beheersen, met als kernthema om uiteindelijk de (her)scheppende wereldkrachten te leren kennen. Dit weerspiegelt zich in de enorme scheppende activiteit van de mens, de lichaamscultuur ('het jonge onsterfelijke lichaam') en de grote krachten die 'aangeboord' worden. Rudolf Steiner vertelde al over een deel van deze krachten als krachten van 'de ondernatuur'. Juist deze krachten werken in de technologische revolutie. Daarnaast is de grote uitdaging van de huidige mensheid om om te leren gaan met, zich bewust te worden van,

geestelijke 'tegenmachten' die de wezenlijke (sociaal/morele) mensheidsontwikkeling willen verstoren. Een belangrijk 'instrument' van deze tegenmachten is om zaken te versnellen, waarbij de digitale techniek een ideaal medium is. Technologische, kennis- en informatie-ontwikkeling gaan in een dermate hoog tempo, dat het nauwelijks 'bij te benen' is voor de mens. De 'begeertekant' van het zielelichaam raakt enorm aangesproken, vooral in de jonge mens, wiens ik als sturende capaciteit nog in ontwikkeling is. Door dominantie van deze begeertekracht in de (met name jonge!) mens, vindt een belangrijk deel van onze industrie haar afzetgebied.

Het menselijk ik als bewustzijnsinstrument heeft juist rust, ritme en ruimte nodig om 'zich te vestigen' met name in datgene wat zich opbouwt in het jonge kinderleven. De koortsachtige versnelling van de moderne samenleving staat hier volkomen haaks op. Je zou kunnen zeggen dat de mens als 'tovenaarsleerling' krachten heeft gewekt die in het fysieke 'te wakker', overmatig (zelf)bewust maken. Zo gaat er niet alleen zeer veel aandacht uit naar het persoonlijk welzijn, het stillen van de persoonlijke behoeften, maar vooral ook naar de omgeving die voor bevrediging (en veiligheid!) zo belangrijk is. De neiging tot overmatig wakker-zijn en de zintuigen vol naar buiten richten, is overgeslagen naar de wereld van het jonge kind. Zeven gezonde eerste levensjaren kenmerken zich kwalitatief juist door vanuit een dromerige 'magische kinderwereld' in rust te ontwakken voor de wereld. De huidige versnelling en overprikkeling doen het kleine kind voortijdig ontwaken uit zijn/haar kinderwereld. Gevolg is dat de krachten die in deze fase 'naar binnen toe' dienen te werken voor de gezonde en natuurlijke ontwikkeling van lijf en zieleleven, hierin tekortschieten. Rudolf Steiner waarschuwde er zo'n honderd jaar geleden al voor hoe dit tot in de organen een verhardende invloed heeft op het kleine kind, waardoor op latere leeftijd onder andere nervositeit, angst en neurose het gevolg zijn.

Moderne ouders

Ouders van deze tijd staan voor de grote uitdaging om inzicht te krijgen in hoe de moderne wereld zich verhoudt tot de wereld en het wezen van het kleine kind. Deze uitdaging is des te groter omdat zij zelf evenzeer 'kinderen van deze tijd' zijn, waarvoor het hoge tempo van verandering een sterke behoefte aan houvast en duidelijkheid brengt. Het is een zoektocht naar de balans tussen gezonde zelfzorg en het verzorgen van een omhullende veilige kinderwereld. Door de eisen van de tijd ontstaat gemakkelijk een spanningsveld tussen beide gebieden dat voor veel innerlijke onrust zorgt, die door het kleine kind meebeleefd wordt. Het afbrokkelen van de illusie van 'de maakbare wereld' heeft als voordeel dat het rust

Om tot eigenheid te kunnen komen en daarmee een afgerond ego te ontwikkelen, was een zeker afsluiten van de geestelijke wereld noodzakelijk. Anders zouden we ons te veel deel van de goddelijke eenheid blijven voelen en ons niet als individu kunnen ontwikkelen...

brengt; je wordt er minder persoonlijk op afgerekend wanneer je niet 'het ideale leven leidt'. De verwachtingen naar zichzelf toe worden reëler. Actueel blijft de vraag wat de jonge ouder van de omgeving (bijvoorbeeld van de overheid, de zorg, en de school) kan verwachten. Voorzieningen en middelen lopen terug, waardoor een stuk gemak, maar ook het 'zich verzorgd voelen' door de omgeving/maatschappij, zoals wij dit hebben leren kennen in het naoorlogse Nederland, steeds meer verdwijnt. Hierdoor raakt het gezin in bepaalde mate op zichzelf teruggeworpen. Maar liggen niet juist in deze 'open ruimte' de kansen om de aandacht naar binnen te richten en hernieuwd kennis te maken met de kracht en eigen creatieve vermogens van het ik? ■

Literatuur

- Robert Bly, *De Adolescenten Maatschappij* (1996).
- Bernard Lievegoed, *Mens op de Drempel*.
- Rudolf Steiner, *Algemene Menskunde*.
- Rudolf Steiner, *De Wetenschap van de Geheimen der Ziel*.
- Rudolf Steiner, *Mens, Lat en Wereldontwikkeling*.
- Rudolf Steiner, *De Opvoeding van het Kind in het Licht van de Antroposofie*.
- Han Campagne, *De Organen in Relatie tot Lichaam, Ziel en Geest*.

Guido S. Smeding is psycholoog en psychosociaal hulpverlener in eigen praktijk (www.guidosmeding.nl). Daarnaast is hij voorzitter van de Beroepsvereniging van Psychosociale Hulpverleners Antroposofie BPHA (www.psychohulp.nl).